

DOĞU TÜRKiSTAN RAPORU

DOĞU TÜRKİSTAN RAPORU

08.07.2015

Giriş

İHH İnsani Yardım Vakfı; kurulduğu günden bu yana 20 yıldır Doğu Türkistan'da ve hicretteki Doğu Türkistanlılar için çalışma yapmaktadır. İş bu rapor İHH'nin;

- Bölgeye gönderdiği uzman ve heyetlerin yaptığı tespitlere,
- Bölgeden ve dünyanın farklı yerlerindeki uzman kişi ve kurum temsilcilerinin daveti ile yapılan çalıştay, sempozyum, konferans, panel vb. bilimsel çalışmalarda edinilen verilere

- Saha çalışmaları sırasında edinilen bilgi ve tespitlere dayanmaktadır.

Masum, mazlum tek bir insanın hayatını korumak bütün insanlığın korunması anlamına gelir. Adalet ve insan hakları için ortaya konulacak tüm çabaların başta Doğu Türkistan halkı olmak üzere tüm mazlum insanların temel hak ve özgürlüklerine kavuşmasına vesile olmasını diliyoruz.

Genel Bilgi

Doğu Türkistan olarak adlandırdığımız Uygur bölgesi bugün Çin'in kuzeybatı sınır sahasını oluşturan topraklardır. Uygurlar bu bölgeyi Şarki Türkistan olarak adlandırırken Çince de resmî olarak Xinjiang Uygur Özerk Bölgesi olarak isimlendirilmektedir. Bölgenin yüzölçümü Türkiye'nin iki katı kadardır ve yaklaşık 23 milyonluk bir nüfusu bulunmaktadır. Bu nüfusun %45'i Uygurlardan, %40'ı ise Çinlilerden oluşmaktadır. Geri kalanının da önemli bir kısmı Müslüman olan Kazaklar, Kırgızlar, Özbekler, Tacikler, Çinli Müslümanlar gibi muhtelif azınlıklardan meydana gelmektedir. Uygur bölgesi sahip olduğu belli başlı özellikleri dolayısıyla Çin için hayati önem arz etmektedir. İlk olarak Uygur bölgesi Çin topraklarının altıda biridir ve sekiz ülkeye sınırı bulunmaktadır. Bu açıdan tarihsel olarak bakıldığında bölge Çin için yabancıların istilalarına karşı bir tampon bölge görevi görmüştür. Bu bakış açısı günümüzde de Pekin yönetimi için geçerliliğini korumaktadır. İkincisi Çin'in üniter devlet yapısı için Uygur bölgesinin büyük Çin ailesine entegrasyonu kritik önemdedir. Çünkü en az 56 etnik grubun bulunduğu Çin'de Uygur ve Tibet bölgelerindeki ayrılıkçı hareketlerin diğer etnik gruplar için ilham verici olabileceği ve dolayısıyla ülkeyi bölünmeye götürebileceği gibi endişeler bulunmaktadır. Üçüncüsü Uygur bölgesinde zengin petrol, doğalgaz, kömür ve uranyum rezervleri bulunmaktadır. Çin'in çıkarılabilir petrol rezervlerinin %35'nin Uygur bölgesinde olduğu tahmin edilmektedir. Bu bakımdan Uygur bölgesi ulusal gelirden aldığı pay açısından Çin'in diğer bölgelerine kıyasla daha gerilerde olmasına rağmen ülkenin ekonomik büyümesinde hayati bir öneme sahiptir. Dördüncüsü bölgenin stratejik konumu; Uygur bölgesi Çin ve Orta Asya arasındaki enerji, doğalgaz ve petrol boru hatlarına ev sahipliği yapmaktadır. Çin'in Orta Asya'daki Türki cumhuriyetlerle olan ilişkisinde

Uygurların bölge halkları ile olan akrabalık bağları da Çin için avantajlı bir durum teşkil etmektedir. İşte tüm bu sebeplerden ötürü Uygur bölgesi Çin için büyük önem taşımaktadır.

Bölgenin yakın tarihini ise şöyle özetleyebiliriz: Çin'de 1949 yılında Mao Zedong önderliğindeki Komünist Parti ülkedeki iç savaştan muzaffer olarak çıkar ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşu ilan edilir. Komünist Parti ülkeyi tarım toplumundan sanayi toplumuna dönüştürmeyi amaçlayan ve kendi kendine yeterliliğini hedefleyen çeşitli sosyalist politikaları hayata geçirir. Bu politikaların en önemli hedeflerinden biri de Çin toplumundan geleneksel ve devrim karşıtı olduğu düşünülen unsurların yok edilmesi olur. Devrim karşıtı gelenekleri temsil eden binlerce mabet, özellikle camiler tahrip edilir, kimi yıkılır, kimi amacı dışında kullanılır.

Her türlü dinî kitap -Kur'an-ı Kerimler dahil olmak üzere- köylerde ve şehir merkezlerinde toplatılır ve ateşe verilerek dramatik bir şekilde ortadan kaldırılır. Tahmin edileceği üzere bütün dinî pratikler, ibadetler, dinî eğitim yasaklanır. Uygur bölgesinde sakaldan tutun başörtüsüne kadar her türlü dinî kıyafet karşıdevrimcilik alameti olduğu iddiasıyla yasaklanır. Sadece Müslümanlar değil Hristiyanlar, Budistler ve diğer dinlerin mensupları da aynı şekilde benzeri yasaklara muhatap olurlar. Çin'de 1976'da Mao'nun ölümüne kadar tepeden inme bir şekilde empoze edilen toplumsal politikaların yaklaşık 1 milyarlık bir nüfusun yaşamını altüst ettiği bilinmektedir. Mao'nun ölümünden sonra ise Çin'in ekonomik reformlar yoluyla radikal bir dönüşüm sürecine girdiği ve dış dünyaya açılmaya başladığı bir dönem yaşanır. Sosyalist pazar modeli olarak tabir edilen ekonomik reformlar sonucunda Çin her yıl %9'u aşan büyüme hızıyla son 5 yılda dünyanın en büyük ilk beş ekonomisinden biri haline gelmiştir. Çin'in aynı gelişmeyi insani hak ve özgürlükler

alanında kat ettiğini söylemek mümkün değildir. Ekonomik reformlara siyasi ve toplumsal reformlar eşlik etmediği için şu an aslında Çin'de ikili bir devlet ideolojisinden söz etmek gerekmektedir.

Devlet kapitalizmi modelini benimseyerek küresel kapitalist düzenle entegre olan Çin Komünist Partisi, bir yandan da siyasi muhalifleri hapsederek, internet kullanımını sınırlayarak ve yazılı ve görsel basında sansür uygulayarak Komünist ideolojiyi ayakta tutmakta ısrar etmektedir.

Ihlal Tespitleri:

1. Doğu Türkistan son 200 yıldır işgal altındadır. 1949 yılında da Çin tarafından ilhak edilerek bu ülke sınırlarına dahil edilmiştir.

2. Bugüne gelindiğinde ilhak sonrası oluşan yapıdan kaynaklanan çeşitli sorunlar aynı zamanda kurulan anayasal statüden kaynaklanmaktadır. Şöyle ki, Komünist Parti Çin toprakları üzerinde hâkimiyetini sağladıktan sonra azınlıkların yoğun yaşadığı Doğu Türkistan, Tibet, İç Moğolistan gibi bölgelere otonomi sistemi getirmiştir. Doğu Türkistan'a da 1955 yılında otonom bölge statüsü verilmiştir. Bununla birlikte bölgenin siyasi tarihine baktığımızda, otonomi haklarının pratikte karşılığı olmamıştır. Doğu Türkistan'ın buradan kaynaklı hak ve yetkileri de yine Çin tarafından ihlal edilmektedir. Mao dönemi Çin toplumunu topyekûn dönüştürmeyi amaçlayan politikalar, etnik azınlıkları da aynı oranda etkileyerek büyük yıkıma sebep olmuştur. Yerel diller ve kültürler yok edilmek istenmiş, dinî inanç ve ibadetler yasaklanmış, din adamları saldırıya uğramıştır. 1978'de Çin'in dış dünyaya açılmasıyla görece bir rahatlama görülmüş ama 1989'da Tiananmen olayları ve 1991'de Sovyetler Birliği'nin

dağılması Pekin yönetimi nezdinde -bu gelişmelerin domino etkisi yaratabileceği ve ülkenin üniter yapısını etkileyebileceği düşüncesiyle- endişelere sebep olmuştur. Bunun sonucunda da güvenlik politikalarını öncelemeye ve etnik azınlıklara tanıdığı otonomi statüsü ve özel hakları önemli oranda sınırlamaya başlar.

3. 5 Temmuz 2009'da yaşanan katliam dahil olmak üzere katliamlar, yargısız infazlar, keyfî gözaltı, keyfî tutuklama, işkence ve idam cezaları ile doğum kontrolü politikası nedeniyle gerçekleşen ölümler ve nükleer denemelerden kaynaklı yaşam hakkına yönelik ihlaller sistematik olarak devam etmektedir.

4. Etnik ve dinî ayrımcılık Çin'in sistematik ihlallerinin temelini oluşturmaktadır. Tek tipçi anlayışla özellikle Uygur olanlara ve Müslüman olanlara hayatın her alanında ve hassaten kamu kurumlarında hizmet alan veya veren pozisyonunda ve sokakta da ayrımcı politikalar, fiiller uygulanmaktadır.

5. Uygur dilinin yasaklanması, kısıtlanması ve diğer ihlaller işgal süreci ile başlamıştır. Otonominin sözde kalması nedeniyle de Uygur dili, dini, Uygur kimliği açısından sorunlar devam etmektedir. Ana dilin kullanımının kısıtlanması; ana dilde eğitimin yasaklanması Doğu Türkistanlıların en fazla dile getirdiği ihlaller arasındadır. Otonom yasaları uyarınca resmî dil olan Uygurca pratikte kültürel amaçlı ve sınırlı olarak yaşatılmaktadır. Uygur dilinin günlük hayattan git gide kaybolur hale gelmesi, 2000 yılından itibaren aşamalı olarak Uygurca eğitimin anaokulundan üniversiteye kadar tüm eğitim kurumlarından kaldırılması, üniversitelerde de eğitim dilinin Uygur dili ve edebiyatı dersleri dışında Çinceye çevrilmiş olması, dinî yaşantıda Uygurca kullanımının sınırlanması bunun en bariz göstergeleridir.

6. İnanç özgürlüğüne yönelik ihlaller de özellikle Urumçi dışındaki kentsel ve kırsal yerleşim yerlerinde açıkça uygulanmaktadır. Müslümanların asli

ibadet mekânları olan camilerin içerisinde herkesin ibadet etmesine izin verilmemektedir. Devlet memurları, Komünist Parti üyeleri, emekliler, öğrenciler ve kadınların cami sınırları içerisinde ibadet etmeleri resmî olarak yasaktır. Tespit edilmeleri halinde öğrenciler okullarından atılma riskiyle, devlet memurları da mesleklerinden olma riskiyle karşı karşıya olup para cezalarına da çarptırılmaktadır. Bu yasak her cami girişinde bulunan tabelalarda belirtilmektedir. Ek olarak Kur'an eğitimi neredeyse tamamen yasaklanmış durumdadır. Şöyle ki zaten yasal mevzuata göre ebeveynlerin çocuklarına dinî eğitim verilmesine izin verme ya da yönlendirme hakları bulunmamaktadır. Bu durum çoğunlukla evlerde gizlice yapılan Kur'an eğitimleri ile telafi edilmeye çalışılmaktadır ama bu eğitimlerin tespit edilmesi halinde de polis baskınları ile hem çocuklar hem hocalar adı suçlular gibi hapis cezalarına çarptırılmaktadır. Bunlara ek olarak son dört yıl içerisinde dinî nikâh kısılması, cenazelerin İslami usulle kaldırılması, türbe ziyaretleri ve açık alanlarda namaz kılmak gibi konularda yasaklar getirilmiştir. Geçtiğimiz yıl Karamay ve Gulca şehirlerinde halk otobüsleri dahil olmak üzere kamuya açık alanlarda peçe, vücudu tamamen örten pardösü/cilbab, başörtüsü, üzerinde ay ve yıldız desenleri bulunan kıyafetlere ve uzun sakala yasak getirilmiştir. Başkent Urumçi'de de otobüsler, otogar ve tren istasyonları, okullar, hastaneler hatta sokaklar ve meydanlar gibi kamuya açık alanlarda tesettür ve peçe yasaklanmıştır. Buna göre Urumçi'de yasağı ihlal edenler 2400 yuan (yaklaşık bin lira) para cezasına çarptırılabilir.

7. Demografik yapının değişmesi, zorunlu göç ve yerleşim politikaları sonucunda çok sayıda insan yerinden edilmiştir. Ülkede özellikle Müslüman Uygurlar için gerek temel hak ve özgürlükler yönünden gerekse temel insani ihtiyaçlar yönünden ciddi sorunlar söz konusudur. Çinlilerin Uygur bölgelerine yerleştirilmesi önemli bir sorun kaynağıdır. 1949 yı-

linda Doğu Türkistan bölgesindeki Uygur nüfusunun genel nüfusa oranı %90'ın üzerindeydi. Bugün ise bu oran %45'e düşmüş durumdadır. Çinlilerin oranı ise %40 dolaylarındadır. Bölgenin başkenti Urumçi'de ise Çinli oranı %70'e ulaşmış bulunmaktadır. Yeni yerleşimciler kırsal kesimden ziyade büyük şehirlere ve sanayi bölgelerine yerleştirilmektedir. İşverenlerin Uygur popülasyon yerine Çinlileri işe alma tercihleri, Uygurlar arasında işsizlik başta olmak üzere huzursuzluğa yol açan çok sayıda sosyolojik soruna neden olmaktadır. Tabii bölgedeki demografik yapıyı değiştiren Çinli göçünün sonuçları işsizlikten ibaret değildir. Bölgenin yöneticileri, zaman zaman çıkıp Uygurlar gibi yerel kültürlerin 21. yüzyılın çok gerisinde kaldığına, çağa uyum sağlamak için azınlıkların Çince konuşup Çin kültürüne entegre olmaları gerektiğine dair yorumda bulunmaktadır.

8. İfade özgürlüğünün kısıtlanması; haber alma, iletişim ve bilgi edinme özgürlüğünün kısıtlanması sadece Doğu Türkistan ve Çin içerisinde yaşayanlarla ilgili değil dünyanın dört bir yanındaki herkese yönelik bir ihlaldir.

9. Çin'in uyguladığı baskıcı politikalar, bölgeye uluslararası ulaşımı, insani yardımların girişini ve hak ihlallerinin yerinde tespitini imkânsız hâle getirmektedir.

10. Çin'in baskı ve ihlalleri sadece Doğu Türkistanlıları değil, Çin halkını ve bölgedeki diğer etnik ve dinî grupları da mağdur etmektedir. Çin'in baskı rejimi yalnızca ülke içerisindeki barışı değil bölge ve dünya barışını da tehdit eden sonuçlar doğurmaktadır.

11. Doğum kontrolü politikası, zorunlu kürtaj, genç kızların zorunlu işçi olarak çalıştırılması, Doğu Türkistanlı kadınların fuhşa zorlanması gibi ihlaller ise özellikle kadınların yoğunlukla maruz kaldığı ihlaller arasındadır. Zorunlu kürtaj nedeniyle hayatını kaybeden, sakat kalan, psikolojik travmalar yaşayan kadınların sayısı Dünya Sağlık Örgütü'nün özel müdahalesini gerektirecek boyuttadır.

12. Eğitimde fırsat eşitsizliği, eğitim özgürlüğüne yönelik kısıtlamalar, seyahat özgürlüğünün kısıtlanması, ayrımcı istihdam politikaları da özellikle gençlerin yaşadığı yoğun ihlaller arasındadır.

13. Ekonomik sorunlar ise şu şekilde özetlenebilir. Öncelikle 1978 yılıyla birlikte Komünist Parti sosyalist piyasa ekonomisi adı altında ekonomik reformlara hız verdi. Bu reformlardan Pekin, Şangay, Guangdong gibi doğudaki büyük şehirler fazlasıyla faydalanırken batıdaki etnik azınlıkların yoğun oldukları şehirler faydalanamadı. Bu metropollerdeki refahı sağlayan en önemli unsur, etnik azınlıkların bulunduğu bölgelerdeki yer altı kaynaklarının sanayileşen şehirlere aktarılmasıdır. 2000 yılında bu politikayı bir bakıma telafi etmek ve özerk bölgelerin de benzer şekilde kalkınmalarını sağlamak için Batı Çin'i Kalkındırma isimli bir stratejik program uygulamaya konulmuştur. Ancak yatırımlarda Çinli yerleşimciler istihdam edildiğinden işsiz yerli halk işsiz ve fakir kalmaktadır. Böylece Çinli firmaların kurduğu her yeni şantiye veya fabrika, bulunduğu bölgede istihdam yaratmaktan ziyade yeni bir göç dalgasına sebep olmaktadır. Her bir ekonomik girişim bölgede Çinli popülasyonunun artışı anlamına gelmektedir. Dolayısıyla ne yazık ki Uygur şehirlerinde görülen ekonomik refahtan Uygurlar faydalanamamaktadır.

Öneriler:

1. Doğu Türkistan meselesi tüm insanlığın meselesidir. Çin, bölgeyi uluslararası sivil gözlemcilere açmalıdır.
2. Çin yönetimi, Müslüman Uygur Türklerini asimile etme politikasından vazgeçmelidir. Doğu Türkistan'da demografik yapının dönüştürülmesini engellemek üzere, nüfus hareketleri durdurulmalıdır.
3. Doğu Türkistan'da yaşayan Müslüman halkların temel hak ve hürriyetlerinin muhafaza edilmesi sağlanmalıdır. Çin anayasasında belirlenen özerk bölgelerin hakları sonuna kadar takip edilmelidir. En başta yaşam, mülkiyet, eğitim ve dinî inançların yaşanması hakkı garanti altına alınmalıdır. Çin, bölgede etnik ve dinî ayrımcılığa son vermeli, örgütlenme özgürlüğüne yönelik yasaklar kaldırılmalıdır. Keyfi tutuklama ve idamlara, eğitim ve ibadet özgürlüğü önündeki engellere, dernek, vakıf ve siyasi parti kurma önündeki engellere; basın özgürlüğü, seyahat ve haberleşme özgürlüğü, zorunlu göç, zorunlu kürtaj ve doğum kontrolü alanındaki ihlallere son vermelidir.
4. Son günlerde konuşulan insan hakları ihlalleri yeni değil, sistematik bir şekilde son 200 yıldır devam eden olayların bir parçasıdır.
5. Doğu Türkistan davası dünden çıkartılmalı, mutlaka geleceği planlanmalıdır. Bu dava sadece Doğu Türkistanlıların değil, sadece Türkiye'nin değil, sadece Türkiye'de belli siyasi görüşe sahip yapıların değil aksine özelde tüm İslam aleminin ve genelde de insanlığın davasıdır. Atılacak her adımın davayı bu noktaya taşıması sağlanmalı, iç siyaset malzemesi olarak kullanılmasına müsaade edilmemelidir. Araplara yönelik zulme karşı durmak için Arap, Kürtler için Kürt, Doğu Türkistan için Türk olmak gerekmez. Zulüm kimden gelirse gelsin kime karşı olursa olsun durdurulmalıdır.

6. Öte yandan Doğu Türkistan davası Türkiye'nin milli davasıdır. Sorumluluk sadece Doğu Türkistan'dan hicret edenlerin kurdukları derneklere bırakılmamalıdır. Tüm siyasi partilerin dahil oldukları toplantılar yapılarak, Türkiye'nin Doğu Türkistan siyaseti belirlenmelidir. Yapıların Doğu Türkistan üzerinden birbirlerini suçlamaları bir kenara bırakılarak, milli dava şuuruyla hareket edilmesi sağlanmalıdır.
7. Doğu Türkistan davasının öncelikle İslam dünyasının gündemine girip, İslam ülkeleri arasında ortak bir dil ve eylem oluşturulabilmesi için Türkiye'nin organize ve ev sahipliğinde bir Uluslararası Doğu Türkistan Konferansı toplanmalı, Türkiye tüm diplomatik, siyasi, ekonomik ve ikili ilişkilerini bu konferansın başarılı olması için kullanmalıdır.
8. İslam İşbirliği Teşkilatı, üye ülkelerinin Çin'e siyasi ve ekonomik yaptırım uygulamalarına yönelik karar almalıdır.
9. Doğu Türkistan'da yaşananları tespit edebilmek amacıyla uluslararası bağımsız bir inceleme heyeti oluşturularak acilen bölgeye gönderilmelidir. Heyetin bölgede sadece başkent Urumçi'de değil, diğer şehirlerde de incelemeler yapabilmesi temin edilmelidir. Giden heyet Doğu Türkistan konusunda iyi bir tarihi altyapıya sahip olan ve yaşanan hak ihlallerini çok iyi bilen kişiler arasından, Çin devletinin yönlendirme ve baskılarından etkilenmeyecek sivil isimlerden oluşmalıdır.
10. Batı'nın Çin'le olan kavgasında Doğu Türkistan'ın kullanılmasına müsaade edilmemeli, davanın liderleri konumunda olan isimlerin mutlaka İslam ülkelerinden birisinde ikamet etmesi ve çalışmalarını buradan yürütmesi temin edilmelidir.
11. İnsani yardım çalışmalarının önündeki engeller kaldırılmalı, Doğu Türkistan'ın her noktasında yardım dağıtımları sağlanmalıdır. İslam dünyasından sivil toplum kuruluşları bölgede ofislerini açmalıdır.

12. Çin devletini ve bölge siyasetini çok daha iyi anlamak için dışişleri bünyesinde özel masalar oluşturulmalı, üniversitelerin bu alanda çalışarak bu masalara destek vermesi sağlanmalıdır. “Demokrasi, terör, üniter Çin” vb. söylemler Çinli yöneticiler tarafından tepki ile karşılanmakta ve bölgede daha fazla baskıya sebep olmaktadır.

13. İslam dünyasından liderlerin bölge ziyaretleri Doğu Türkistan halkına moral vermekte, hicrette yaşayanları mutlu etmektedir. Ancak her ziyaret sonrasında bir katliamın yaşanması da Çin devletinin hem Doğu Türkistan halkına hem de gelen liderlere bir mesaj olarak okunmalı, yapılacak ziyaretler ve kullanılacak dil buna göre belirlenmelidir.

14. Türkiye’ye hicret eden Doğu Türkistanlıların ikamet ve temel ihtiyaçlarının karşılanması konusunda daha fazla yardımcı olunmalı, çalışmalarını önündeki tüm idari ve siyasi engeller kaldırılmalıdır.

15. Türkiye’den giderek Çin’e ve Doğu Türkistan’a yerleşmiş binlerce iş adamı vardır. Sadece Urumçi’deki yatırımcıların sayısı iki binin üzerindedir. Çin’le ticaret yapıp buralara düzenli gelip giden iş adamları on binlerle ifade edilmektedir. Gene buralara okumak için giden çok sayıda Türkiyeli öğrenci vardır. Tüm bu unsurların Doğu Türkistan davasına katkıda bulunması sağlanmalıdır.

16. Çin, ekonomik bir pazar olarak İslam dünyasına muhtaçtır. İslam dünyasıyla Çin arasındaki ekonomik ilişkiler ayrıntılı bir şekilde incelenmeli ve bu ilişkiler bölge barışı için kullanılmalıdır.

17. BM Güvenlik Konseyi, Çin’in veto yetkisi nedeniyle Doğu Türkistan meselesinde gerekli hassasiyeti gösterememektedir. BM Genel Kurulu, konseyin ezilen Doğu Türkistan halkından yana tavır alması için tüm imkânlarını kullanmalıdır.

18. Asya, Ortadoğu, Avrupa veya Afrika’da; Türki Cumhuriyetlerde, her nerede olursa olsun sivil ve

resmî otoriteler, parlamentolar, STK’lar, uluslararası mahkemeler, uluslararası yapılar, Çin zulmüne karşı harekete geçmelidir.

19. İslam ülkeleri, Doğu Türkistan’da konsolosluklar açılması, insani yardım kuruluşlarının büro açmaları ve İslam üniversitelerinin şube açmaları konusunda girişimde bulunmalıdır. T.C. Urumçi Başkonsololuğu açılmalıdır.

20. Doğu Türkistan’da yaşananları dünyaya anlatmak için sahte ve eski görüntülerin kullanılması davaya destek değil aksine zarar vermektedir. Yaşanan hak ihlallerinin en doğru şekilde anlatılması için gerekli iletişim kanalları oluşturulmalıdır. Hazırlanacak internet siteleri, dergiler, kitaplar ve sinema filmleriyle dava tüm dünyaya anlatılmalıdır.

21. Türkiye’nin yurt dışında yoğun insani faaliyet yürüten devlet kurumları olan TİKA, Yunus Emre Vakfı ve Diyanet gibi kurumları bölgede acilen temsilcilik açmalıdır. THY Urumçi’ye direk uçuşlar başlatmalıdır.

22. Diyanet bölgeyle olan ilişkilerini güçlendirmeli, daha fazla öğrenci getirilmesi sağlanarak bunlar için özel sınıflar oluşturulmalıdır. Uygur ve Çin dilinde kitaplar hazırlanarak bölgede dağıtılmalıdır.

23. Türkiye bursları kapsamında bölgeden gelen öğrencilerle özel ilgilenecek bir yapı kurulmalı, bunlarla ilgilenen STK’lar desteklenmelidir.

24. Doğu Türkistan mücadelesini güçlendirmek adına Doğu Türkistanlı kuruluşlar arasında iş birliği ve tecrübe paylaşımı sağlanmalı; Doğu Türkistan mücadelesine destek veren kişi ve kurumların eğitim ve gelişimleri desteklenmelidir. Doğu Türkistan konusunda çalışan kuruluşların amaç ve hedefleri dünya kamuoyuna açıkça beyan edilmelidir. Amaç ve hedeflerdeki farklılıklar ihtilaf olarak algılanmamalıdır.

25. Doğu Türkistan için küresel bir sivil mücadele platformu kurulmalıdır.

26. Dünyadaki kadın hakları kuruluşları, Doğu Türkistanlı kadınların maruz kaldığı ihlaller hakkında çalışma yapmalıdır.

27. Dünya kamuoyu bölgede yaşananlar hakkında sağlıklı bilgi edinememektedir. Bölgenin medya kanalları ve insan hakları örgütleri ile sürekli irtibat halinde olması sağlanmalı; bağımsız bir haber ajansı kurularak Doğu Türkistan meselesi ile ilgili veri paylaşımı desteklenmelidir. Propaganda yoluyla tüm kitle iletişim araçları kullanılarak Doğu Türkistan'da yaşanan baskı ve zulümler deşifre edilmelidir. Kitle iletişim araçları etkili bir şekilde kullanılarak bu bilgilendirmenin hızlıca dünya kamuoyuna ulaşması sağlanmalıdır. Edebiyatla ilgili vakıf ve kuruluşlar, Doğu Türkistan meselesini anlatan Uygurca eserlerin farklı dillere tercüme edilmesini sağlayarak geniş kitlelerin dikkatini bu soruna çekebilir ve insanları bu konuda bilinçlendirebilir. Aynı bağlamda sergiler, kısa filmler hazırlanabilir ve bu yolla bölgedeki insani durumlar tasvir edilebilir.

28. Doğu Türkistan'la ilgili çalışmalar yürüten dernek ve kuruluşlar sayıca fazla olmalarına rağmen profesyonel kadrolardan yoksun olmaları nedeniyle bölgeye yönelik ciddi adımlar atılmasını zaman zaman güçleştirmektedirler. Doğu Türkistan halkının yetişmiş insan unsuru artırılmalıdır. Doğu Türkistan gençlerinin başta Türkiye'de ve İslam dünyasındaki çeşitli üniversitelerde eğitim almaları desteklenmelidir.

29. Çin'in itirazlarına karşı tarafsız tetkik heyetleri oluşturulmalı ve bu heyetler bölgede incelemeler yapmalıdır.

30. Çin'de yaşayan Müslümanlar arasında, etnik kökenlerine bakılmadan, İslam kardeşliği tesis edilmesi için çalışmalar yapılmalıdır.

31. Doğu Türkistan meselesinin çözümünde Çinlilerle iletişim en önemli anahtardır. Çin içerisinde

adaletten ve insan haklarından yana olan Çinlilere çok büyük sorumluluk düşmektedir. Bir yandan baskı ve tehdit atmosferinin ortadan kalkması ve yapılan zulmün son bulması için çalışırken, bir yandan da örgütlenmenin ve ifade hürriyetinin önündeki engellerin kaldırılması için kararlı ve yoğun bir baskı gücü oluşturulmalıdır. Sivil kuruluşlar arasındaki en etkili güç, şüphesiz Çin içerisindeki hak ve adaletten yana, özgürlükçü Çinli sivil kuruluşlar olacaktır.

32. Doğu Türkistan meselesinin çözümüne uluslararası hukuk alanında katkı sağlamak için bu alanda uzman hukukçulardan oluşan bir uluslararası hukuk platformu kurulmalıdır.

33. Doğu Türkistan'dan farklı ülkelere zorunlu olarak giden sığınmacı, mülteci, göçmen vb. tüm Doğu Türkistanlıların buldukları ülkelerde her türlü haklarının ve insani yaşam koşullarının sağlanması için gerekli çalışmalar yapılmalıdır. Hiçbir devlet Çin'de yaşam hakkı garanti altına alınamayan Doğu Türkistanlıları Çin'e iade etmemelidir.

34. Doğu Türkistanlı aydın, yazar, lider veya diğer önemli şahsiyetler desteklenmelidir. Doğu Türkistan'da cezaevinde olanlar dahil bu özellikteki kişilerin dünyaca tanınmaları sağlanmalıdır.

35. Doğu Türkistan meselesi için çalışma yapan kurum ve kuruluşların bütçelerinin arttırılması sağlanmalıdır.

36. Çin'in baskılarına maruz kalan diğer milletlerle güç birliği imkânları araştırılmalıdır.

